

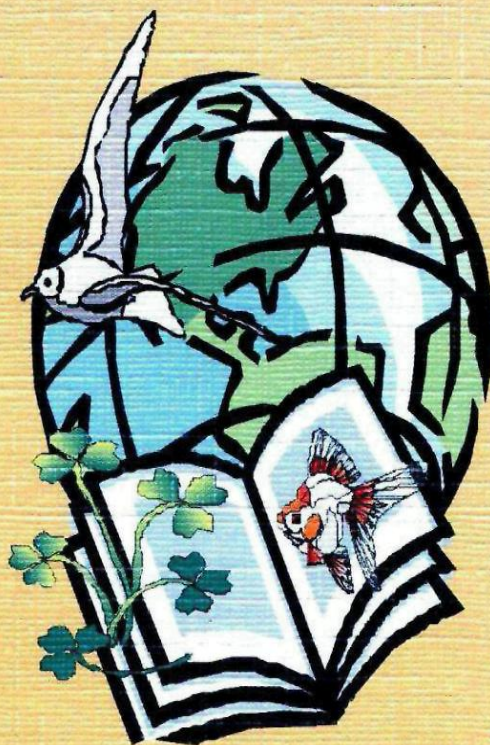
Міністерство освіти і науки України
Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка
ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія»
Полтавський національний технічний університет
імені Ю. Кондратюка
Полтавська державна аграрна академія

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції

БІОРІЗНОМАНІТТЯ УКРАЇНИ В СВІТЛІ НООСФЕРНОЇ КОНЦЕПЦІЇ АКАДЕМІКА В.І. ВЕРНАДСЬКОГО

(17-18 квітня 2014 року)

Полтава-2014

Міністерство освіти і науки України
Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка
ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія»
Полтавський національний технічний університет
імені Ю. Кондратюка
Полтавська державна аграрна академія

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції

БІОРІЗНОМАНІТТЯ УКРАЇНИ В СВІТЛІ НООСФЕРНОЇ КОНЦЕПЦІЇ АКАДЕМІКА В.І. ВЕРНАДСЬКОГО

(17-18 квітня 2014 року)

Полтава-2014

Біорізноманіття України в світлі ноосферної концепції академіка В.І. Вернадського. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції / За загальною редакцією проф. М.В. Гриньової. — Полтава: Астроя, 2014. — 200 с.

У збірнику представлені результати досліджень, присвячені вивченню науково-педагогічної спадщини В.І. Вернадського як планетарного явища; біорізноманіття тваринного і рослинного світу, його відтворення та охорони; екологічного стану навколишнього середовища та шляхів його оптимізації; сучасних проблем методики викладання біології та екологічного виховання в освітніх закладах; впливу природних факторів на здоров'я людини.

Редакційна колегія:

Степаненко Микола Іванович — голова оргкомітету, доктор філологічних наук, професор, ректор Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (головний редактор); **Кравченко Любов Миколаївна** — доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Гриньова Марина Вікторівна** — доктор педагогічних наук, професор, декан природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (зам. головного редактора); **Цебржинський Олег Ігорович** — доктор біологічних наук, професор, завідувач кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Закалюжний Віктор Маркович** — кандидат геолого-мінералогічних наук, доцент кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Слюсар Микола Володимирович** — кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Попельнюх Віктор Васильович** — кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Рибалка Олена Яківна** — кандидат педагогічних наук, доцент кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Коваль Андрій Анатолійович** — старший викладач кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Паляниця Олександр Вікторович** — завідувач навчальної лабораторії кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Бажан Анатолій Григорович** — старший викладач кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Корчан Наталія Олександрівна** — старший викладач кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; **Новописьменний Сергій Анатолійович** — асистент кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Друкується за ухвалою Вченої ради Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (протокол № 8 від 27.03.2014 р.)

Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, правильність фактів та посилань несуть автори статей.

Комп'ютерне забезпечення: Коваль А.А., Паляниця О.В.

Рецензенти:

Опара Микола Миколайович — кандидат сільськогосподарських наук, професор, проректор з науково-педагогічної та наукової роботи Полтавської державної аграрної академії

Катрушов Олександр Васильович — доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри загальної гігієни, екології та охорони праці в медицині ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія»

ЕКОЛОГО–ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ МЕЗИНСЬКОГО НПП В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ТЕРИТОРІЇ ПАРКУ, НА ПРИКЛАДІ КОНСТРУЮВАННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ ЕКОЛОГО–ОСВІТНІХ ЗАХОДІВ	
Руденко С.О.	177
ГУРТКОВА РОБОТА З БІОЛОГІЇ — ОДИН З ВИДІВ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ	
Фисун Т.Ю.	178
ФОРМУВАННЯ ЗНАНЬ ПРО ЛІКАРСЬКІ РОСЛИНИ — НАПРЯМОК РОБОТИ УЧИТЕЛЯ БІОЛОГІЇ	
Цуруль О.А., Деріга С.І.	179
ПИТАННЯ БІОЕТИКИ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ БІОЛОГІЇ	
Шилова Н.В.	181
МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ БІОЛОГІЧНИХ ПОНЯТЬ В УЧНІВ ВИЩИХ ПРОФЕСІЙНИХ УЧИЛИЩ	
Шмаровоз І.Я.	183
СПОСОБИ КРАЩОГО ЗАСВОЄННЯ МАТЕРІАЛУ УЧНЯМИ З ТЕМИ «ДЕННІ ЛУСКОКРИЛІ» В ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ З БІОЛОГІЇ	
Щербук К.В.	185
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	187

суспільства можна змінити стиль людського мислення стосовно оточуючого середовища. І це є переконанням не лише вчених та політиків, але й пересічних громадян, адже біологічно обізнана людина, ким би вона не працювала, яку б посаду не обіймала, зможе жити у злагоді з природою [1].

У зв'язку з цим важлива роль у формуванні біологічної освіченості населення належить закладам освіти. При цьому на кожному етапі освітньої діяльності вони виконують певні освітні завдання та мають відповідну специфіку [4].

Позакласна діяльність охоплює всю освітньо-виховну роботу в позаурочний час і спрямована вона на забезпечення потреб особистості у творчій самостійній діяльності за інтересами, стимулювання її творчого самовдосконалення та задоволення потреб дітей і молоді у професійному самовизначенні відповідно до здібностей [2]. Сама позакласна чи позаурочна робота в значній мірі бере свій початок на уроці і, як правило, продовжується за його рамками. Чим досконаліші методи викладання, тим активніші на уроці самі учні — їх думки, здібності, уявлення, тим реальніше потреба продовження цього пізнавального процесу і необхідність продовження пізнавальної діяльності в гуртках, клубах за інтересами, аматорських об'єднаннях тощо [4].

Гурткові заняття з біології необхідні для активізації навчальної діяльності учнів, розвитку інтересу до предмету. Вони забезпечують застосування знань на практиці, сприяють свідомому засвоєнню біологічних предметів. Гурткова робота з біології переслідує мету поглибити і розширити знання і вміння учнів і привчити їх до самостійного проведення спостережень та дослідів. Заняття з живими рослинами і тваринами захоплюють дітей, розвивають у них інтерес і любов до природи, сільського господарства і дають поряд з цим корисні та необхідні практичні навички [3].

Література

1. Вербицький В. В. Еколого-натуралістична освіта в Україні: історія, проблеми, перспективи / В. В. Вербицький. — К.: СМП «Аверс», — 2003. — 302 с.
2. Гребнюк Г. Н. Внеклассная работа по экологическому воспитанию школьников: учебно-методическое пособие для учителей общеобразовательных учреждений / Г. Н. Гребнюк — Ханты-Мансийск: Полиграфист, — 2005.
3. Пономарева И. Н. Общая методика обучения биологии: учеб. пособ. для студ. вузов. — М.: изд. центр «Академия», 2003. — 272 с.
4. Шмалей С. В. Система екологічної освіти в загальноосвітній школі в процесі вивчення предметів природничо-наукового циклу / С. В. Шмалей. — К.: 2005. — 437 с.

ФОРМУВАННЯ ЗНАТЬ ПРО ЛІКАРСЬКІ РОСЛИНИ — НАПРЯМОК РОБОТИ УЧИТЕЛЯ БІОЛОГІЇ

Цуруль О.А., Деріга С.І.

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова (м. Київ)

З глибокої давнини людина використовувала природні скарби рослинного світу як джерело свого харчування. Згодом люди помітили, що в багатьох рослинах прихована цілюща сила і почали використовувати їх для лікування найрізноманітніших хвороб. У процесі розвитку людського суспільства кожен народ накопичував знання про дію та властивості різних рослин з власного досвіду, спостережень за тваринами, дослідницькою діяльністю. Змінювалося ставлення офіційної медицини до лікувальної дії рослин: від фактичного ігнорування (у 30-70-ті рр. 20 ст.) до активізації науково-дослідницької роботи у зв'язку з екологічною катастрофою на Чорнобильській АЕС.

Знання про лікарські рослини та методика їх формування у процесі вивчення шкільної біології — проблема, що здавна привертає увагу методистів і досі не втратила своєї актуальності. Актуальність проблеми, її теоретичне й практичне значення зумовили вибір теми нашого дослідження.

Мета: визначити ефективні форми, методи, методичні прийоми та засоби формування в учнів основної школи знань про лікарські рослини.

Методичні аспекти формування знань про лікарські рослини досліджувала Н.О. Постернак, яка обґрунтувала критерії відбору та методику використання науково-пізнавальної інформації про лікарські рослини у навчанні біології учнів на уроках та гурткових заняттях [6].

Аналіз шкільної практики свідчить, що традиційно знання про лікарські рослини епізодично включаються у зміст уроків теми «Покритонасінні»: учні готують реферати, доповіді та презентації, виготовляють плакати, добирають ілюстрації. Така фрагментарна робота не забезпечує якісного формування знань про лікарські рослини.

Інший підхід реалізують у своїй роботі творчі вчителі. Так, зокрема, старший учитель Хмельницької СЗШ № 32 Л. Макарова [4], вивчаючи з учнями будову і різноманітність вегетативних і генеративних органів рослин на прикладі плауна булавоподібного та хвоща польового, акцентує увагу на тому, що вони є лікарськими рослинами; розповідаючи про значення рослин, вказує на те, що лікарськими рослинами є деякі бур'яни, рослини-паразити і нерідко — отруйні рослини; розповідає про використання лікарських рослин у різних галузях господарства; вивченню лікарських рослин присвячує окремий урок; проводить тематичну екскурсію «Лікарські рослини рідного краю» та гру-вікторину «Таємниці зеленої аптеки»; радить організувати відповідну роботу на шкільній навчально-дослідній земельній ділянці [4]. Дидактичні можливості екскурсії та навчально-дослідної ділянки для формування знань про лікарські рослини радять об'єднати і вчителі Л. Бершадська та В. Богданова [1].

У зв'язку з реалізацією ідей профільного навчання у ЗНЗ запроваджено факультативний курс для учнів 7-8 класів «Аптека природи», що безумовно, сприятиме формуванню системних знань про лікарські рослини.

Віра народу в цілющість лікарських трав відображена в багатьох обрядах і піснях. Тому скарбниця народних знань про лікарські рослини складає змістову основу проведення численних виховних заходів [2].

Потужним формою роботи є Всеукраїнська акція «Рослини — рятівники від радіації», започаткована НЕНЦ як щорічна практична акція у рамках проекту «Радіоекологічна освіта населення» програми «Громадська антирадіаційна мережа України» та створення у НЕНЦ Всеукраїнської лабораторії лікарських рослин під відкритим небом «Зелена аптека» [7].

Отже, проведений аналіз шкільної практики навчання біології дозволив з'ясувати, що матеріал окремих тем шкільного курсу біології придатний для включення науково-пізнавальних відомостей про лікарські рослини у зміст уроків, позакласних та виховних заходів, факультативних занять та ін.

У межах нашого дослідження були розроблені інструктивно-методичні матеріали для формування знань про лікарські рослини на окремих уроках біології-7, у позакласній роботі (заходи «Світлиця лікарських рослин» та «Доброго здоров'ячка»), на факультативних заняттях. Наприклад, на етапі актуалізації опорних знань, ми використали прийом головоломка «Лікарська»: у відведені місця головоломки потрібно вписати назви рослин з додаванням прикметника «лікарська». Під час вивчення нового матеріалу учні об'єднувалися у групи, кожна з яких опрацьовувала навчальну інформацію про лікарські рослини, презентувала результати роботи та демонструвала представники лікарських рослин. Також учні виконували пошукову роботу, опрацьовуючи текст науково-популярної статті [5], відповідали на запропоно-

вані запитання. На етапі узагальнення та систематизації знань ми використали прийом «Хто більше і швидше» (кожна група по черзі дістає аркуші з написаними літерами, з яких потрібно скласти якнайбільше назв лікарських рослин) та прийом «Чарівний мішечок» (у мішечках знаходяться лікарські рослини, за зовнішнім виглядом, запахом потрібно впізнати і назвати рослину), розв'язували кросворд «Заморочки з бочки» та виконували самостійну роботу з гербарними зразками лікарських рослин.

Цікавою та перспективною формою є проведення віртуальних екскурсій (наприклад, у колекцію лікарських рослин [3]) та організація проектної діяльності школярів.

Література

1. Бершадська Л. Лікарські рослини. Екскурсія на шкільну навчально-дослідну ділянку / Л. Бершадська, В. Богданова // Біологія. Шкільний світ. — 2011. — № 10 (658). — С. 11–13.
2. Виховна година «Подорож у світ лікарських рослин» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <<http://kuchka.info/vyhovna-hodyna-na-temu-podorozh-u-svit-likarskyh-roslyn.html>> — Загол. з екрану. — Мова укр.
3. Колекція лікарських рослин Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbg.kiev.ua/collections_expositions/index.php?SECTION_ID=237> — Загол. з екрану. — Мова укр.
4. Макарова Л. Вивчення лікарських рослин у школі / Л. Макарова // Біологія. Шкільний світ. — 2012. — № 5 (689). — С. 14–17.
5. Носаль М.А. Лікарські рослини в природі. Книга перша / М.А. Носаль, Ш.М. Носаль. — Житомир: «Полісся», 1991. — С. 5–6.
6. Постернак Н.О. Стимулювання пізнавального інтересу учнів до біології: Навч. посіб. / Н.О. Постернак. — К.: Генеза, 2006. — 114 с.
7. <http://nenc.gov.ua/379.html>

ПИТАННЯ БІОЕТИКИ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ БІОЛОГІЇ

Шилова Н.В.

Глухівська загальноосвітня школа-інтернат I-III ступенів імені М.І. Жужоми

Нині людство усвідомило, що досягти істинного прогресу без високої моралі, дотримання моральних норм та правил неможливо. Вони вкрай важливі не тільки для захисту кожної окремої живої істоти, але й самого життя на Землі як загальнопланетарного явища.

Біоетика, тобто етика життя — це розділ прикладної етики, філософської дисципліни, що вивчає проблеми моралі стосовно людини та всього живого. Вона визначає, які дії, спрямовані прямо чи опосередковано на об'єкт живої природи, з моральної точки зору є можливими, а які неприпустимі.

Етичність сучасного суспільства стає ознакою його цивілізованості.

«Батьком» сучасної біоетики вважають великого гуманіста Альберта Швейцера, який уперше висловив думку про те, що людина несе відповідальність перед усіма живими істотами. Науковець стверджував, що високоморальною та етично вихованою людиною може вважати себе тільки тоді, коли вона буде поважати будь-яке життя й приходити йому на допомогу при першій потребі.

А.Швейцер говорив: «Помилкою всіх існуючих етик було те, що вчені розглядали ставлення людини до людини, коли в дійсності мова йде про те, як людина ставиться до всього, що її оточує. Етика — це відповідальність за все живе»

Біоетика як наука про етичне ставлення до всього живого розглядає